

Általános iskolások idegen nyelvi szótanulási stratégiái

Primary school learners' vocabulary learning strategies

Hardi Judit

Idegennyelvi és Továbbképzési Intézet, Kecskeméti Főiskola, Tanítóképző Főiskolai Kar

Összefoglalás: Noha az utóbbi években jelentős változás figyelhető meg a nyelvtanulási stratégiák kutatásában, amelynek köszönhetően a hangsúly a tanulási stratégiákról az önszabályozó viselkedés és önmotiváció szerepére helyeződik át, a tanulási folyamatot tágabb perspektívából vizsgáló törekvések mellett továbbra is fontos funkciója van a tanulást közvetlen módon segítő stratégiák használatának. A jelen tanulmány középpontjában a szótanulási stratégiák használata áll, amelyeket általános iskolás nyelvtanulók adatközlése alapján vizsgálók. A kognitív, memória és társas stratégiák használatán keresztül bemutatom a tanulók idegen nyelvi szótanulásának legfontosabb aspektusait. Az ismétlési stratégiák használata mellett a nagyobb kognitív kihívást igénylő nyelvfeldolgozási és mentális reprezentációt segítő stratégiák használatát a szótanulási stratégiákat tágabb keretben vizsgáló adatbázis alapján elemzem.

Abstract: There has recently been a considerable change in researching language learning strategies, due to which emphasis has shifted from learning strategies to self-regulating behaviour and self-motivation. However, in addition to examining the process of language learning in the context of the broader framework strategies that directly facilitate language learning keep their main function. Therefore, vocabulary learning strategies are the central focus of the present paper, examined on the basis of the self-reporting of primary school learners. The most important aspects of young learners' language learning are outlined through the presentation of the use of cognitive, memory and social strategies. As well as repetition strategies, strategies requiring higher cognitive effort, such as language processing strategies and strategies of mental representation, are presented and analysed. The analysis is based on the data obtained from research that has been carried out in the broader area of self-regulation.

Kulcsszavak: általános iskolások nyelvtanulása, angol mint idegen nyelv, szótanulási stratégiák, kognitív, memória és társas stratégiák

Keywords: language learning in primary school pupils, English as a Foreign Language, vocabulary learning strategies, cognitive, memory and social strategies

1. Bevezetés

Az idegen nyelvek tanulásában fontos, ám vitatott terület a tanulási stratégiák használata. A stratégiakutatás több mint három évtizedében több probléma is felmerült, amelyek rámutatnak a terület bizonytalanságaira. A főbb problémák között a kutatás hitelességével kapcsolatos kérdések merülnek fel, amelyek elsődlegesen a stratégiák természetében keresendők. Mivel a legtöbb stratégia kognitív szinten működik, nehéz adekvát módszer találni a feltérképezésükre. A kutatást tovább nehezíti, hogy bizonyos stratégiák használata nem tudatos (Cohen, 2007), így előhívásuk gondot okoz magának az adatközlőnek is. A kognitív

és sokszor tudat alatti működésből adódóan további kérdések merülnek fel az adatok elemzésével és használhatóságával kapcsolatban is. Egy további bizonytalan terület a stratégiák osztályozásával és működésével kapcsolatos. Noha több jelentős, a kutatásban jól használható taxonómia született (Gu and Johnson, 1996; O'Malley and Chamot, 1990; Oxford, 1990; Schmitt, 1997), amely átfogó képet nyújt a stratégiák fajtáiról és természetéről, sem a lista sem pedig a csoportosítás nem tekinthető végérvényesnek a stratégiafajtákat illetően. További probléma az eredmények értelmezésével valamint a megfelelő következtetések levonásával kapcsolatos.

Mindezen problémák kiküszöbölésére kidolgozásra került egy módszer, amely nem a szó szoros értelmében vett tanulási stratégiákat, hanem a tanulás kapcsán működő önszabályozó viselkedést helyezi előtérbe (Dörnyei, 2005; Tseng et al, 2006). Az új megközelítés azonban nem kínál végleges megoldást a stratégiakutatás terén, mivel csak a kutatás súlypontját helyezi át, viszont magát a problémát nem szünteti meg (Rose, 2012). Fontos, hogy a tágabb kutatási keretben lehetőség legyen a közvetlenül tanulást segítő tényezők, azaz a szigorú értelemben vett tanulási stratégiák feltárására is. Ezért ebben a tanulmányban a tanulási stratégiákat, azon belül is a nyelvtanuláshoz használt szótanulási stratégiákat elemzem, amelyeket az alap kutatásomban (Hardi, 2014b) egyéb, a tanuláshoz fontos alkotóelemekkel együtt az önszabályozó viselkedés keretében vizsgáltam.

2. Szótanulási stratégiák

A nyelvtanulási, ezen belül a szótanulási stratégiák kutatása napjainkig a középiskolás, egyetemista és felnőtt korosztályra koncentrálódik, kevés kutatás foglalkozik a fiatalabb nyelvtanulók, így a kisiskolások stratégiahasználatával. Ezért a stratégiakutatás fiatal nyelvtanulók körében elért legfontosabb eredményeit csupán néhány jelentősebb tanulmány eredménye alapján mutatom be.

Korábbi kutatások szerint (Schmitt, 1997) a nagyobb kognitív kihívást jelentő stratégiák kevésbé népszerűek, mint az ismétlésen és mechanikus technikákon alapuló stratégiák a középiskolai tanulmányaikat kezdő 11-14 éves nyelvtanulók körében, mivel ebben az életkorban valószínűleg még nem érték el a tanulók a nyelvtanuláshoz szükséges, megfelelő szintű kognitív értettséget. A stratégiák használatát azonban nem csak a kognitív érettség, hanem egyéb tényezők, mint például a tanítási technikák, a tanulói stílus, a stratégiák összetettsége, az egyéni tanulás, és az önszabályozó képesség is befolyásolja. Schmitt (1997) emellett úgy találta, hogy a magasabb kognitív kihívást igénylő stratégiák nagyobb mértékű memória megtartást eredményeznek, mint az alacsonyabb szinten lévők (például az ismétlés). Ennek ellenére Pavičič (2008) rámutatott, hogy az ismétlés nem csupán egy hatékonyan alkalmazott stratégia, hanem egyfajta kulcsstratégia is. Korántsem mindegy azonban, hogy az ismétlés milyen fajtájáról beszélünk. Az elosztott ismétlés, amely az ismétlést hosszú intervallumra terjeszti ki, sokkal biztosabb tanulást eredményez, mint a nagymérvű ismétlés, amely rövid időintervallum alatti folytonos ismétlést jelent (Nation, 2001, p. 76). Az alacsonyabb kognitív kihívást jelentő stratégiák használatát ösztönzi az a tanítási gyakorlat, amely az első és második nyelvi szópárok tanulását preferálja (Kovács, 2009), gyakran a rövidtávú ismétlés előtérbe helyezésével.

Általános iskolások szótanulását vizsgálta Lin egy esettanulmányban (2001, p. 145. idézve Oxford, 2003, p. 348.), amely hét tajvani tanuló bevonásával készült. Az adatgyűjtés célja egy gyakorisági profil készítése volt, amely eredményeként 23 szótanulási stratégiát 18 főbb csoportba sorolt a szerző. A kutatásban résztvevő tanulók kognitív, metakognitív és társas-affektív stratégiákat használtak. A sokféle stratégia előfordulása ellenére a szótanulás majdnem teljes egészében a magolásra korlátozódott, a szódolgozatok gyakorlata pedig nem

tette lehetővé idegen nyelvi környezetben az újonnan tanult szavak iskolán kívüli használatát. A szótárhasználat nem tért ki a szavak alkalmazására és a mondatszintű példákra. Összegzésül elmondható, hogy a tajvani gyerekek magolással tanulták a szavakat, nem gyakorolták az új szókinccset az iskolán kívül, szótárhasználatuk pedig csupán a szavak jelentésének feltárására korlátozódott.

Oxford (2003) kutatása tajvani hatodik osztályos nyelvtanulók stratégiaprofilját mutatta be idegen nyelvi környezetben. Az eredmények szoros kapcsolatot mutattak a stratégiahasználat és a nyelvi szint között, valamint szignifikáns eltéréseket a nemek motivációjában. A magasabb tudással rendelkező nyelvtanulók több stratégiát használtak, és a lányok motiváltabbak voltak a szavak tanulásra, mint a fiúk. A kutatás pozitív eredménye, hogy a tanulók kompenzációs stratégiákat használnak a nehézségek leküzdésére, továbbá használtak stratégiákat a stressz és az idegesség csökkentésére is. A tanulók viszont nem működtek együtt társaikkal a szótanulásban.

Doró és Habók (2013) magyar 5. és 6. osztályos általános iskolás nyelvtanulók (n=275) stratégiahasználatát vizsgálata az angol mint idegen nyelv tanulása kontextusában, Oxford stratégia kérdőíve (SILL Strategy Inventory for Language Learning, Oxford, 1999) segítségével. Az eredmények alapján a tanulók leginkább a metakognitív stratégiákat használták, legkevésbé pedig a kompenzációs stratégiákat. Életkori különbségeket nem találtak a kutatók, viszont a lányok minden stratégiatípusban szignifikánsan több stratégiát alkalmaztak.

A rövid áttekintésből kiderül, hogy a magyar nyelvtanulók is hasonló problémákkal küzdenek, amikor idegen nyelvi környezetben tanulnak szavakat. Az alábbiakban a magyar nyelvtanulók szótanuláshoz használt stratégiáit mutatom be, amelyek összegyűjtésére az önszabályozó szótanulás biztosított keretet.

3. Anyag és módszer

A kutatásban résztvevő nyelvtanulók az angolt idegen nyelvként tanulták az általános iskola 3.-8. osztályaiban. A résztvevőket nyelvtanáraik választották ki az önkéntes jelentkezők közül. A legfiatalabb nyelvtanulók 3. osztályosok voltak, mivel ők már feltételezhetően olyan szintű metakognitív képességekkel rendelkeznek, amely lehetővé teszi számukra a tanulási folyamatuk tudatos szemlélését, véleményük megformálását és gondolataik szóbeli közlését. Az alapkutatás hat kecskeméti általános iskolában történt, amelyek közül öt állami iskola lakóövezeti térségben, egy pedig egy vallási alapítású iskola a város központjában. A vizsgálatban részt vevő gyerekek az angolt különböző heti óraszámokban tanulták, annak függvényében, hogy alap- vagy kiemelt óraszámokban tanulták-e a nyelvet. A kiemelt óraszámokban tanulóknak 4-5 órájuk, míg a többieknek 2-3 órájuk volt egy héten. A sok különböző képességű és feltételekkel tanuló gyerek bevonása a kutatásba garantálta az adatok sokszínűségét, amely segített átfogó képet adni a fiatal nyelvtanulók szótanulásáról.

Az alábbiakban elemzett adatok az alapkutatás (Hardi, 2014b) részadatait képezik, amely a szótanulási stratégiákat az önszabályozó viselkedés keretében vizsgálta. A kutatásban használt mérőeszköz egy négyfokú Likert típusú skála, amelyben a pontok jelentése a következő: 1. „Nem értek egyet.”, 2. „Részben egyetértek.”, 3. „Egyetértek.”, és a 4. „Teljesen egyetértek.”. A négyfokú skála pontosabb véleménynyilvánításra ösztönzi a kisiskolásokat, mint a háromfokozatú, mivel nem ajánl fel középpozíciót. Az adatok gyűjtése és az elemzés a vizsgálatban résztvevők önbevallása alapján történt.

Az alábbiakban a szótanulási stratégiák eredményeit mutatom be, amelyek az önszabályozó tanulás további összetevőivel, úgy mint a motiváció, önmotiváció, metakogníció, és önszabályozó kapacitás, együttesen adnak átfogó képet a szótanulásáról.

4. Eredmények

Az eredmények azt a tíz szótanuláshoz használt stratégia működését mutatják be (1. táblázat), amelyek az alapkutatásban az interjúmódszer segítségével kerültek előtérbe, és amelyek a kisiskolások szótanulási stratégiaprofilját képezik. A stratégiák három főbb csoportba sorolhatók. A kognitív stratégiákhoz az ismétlési stratégiák tartoznak, a társas stratégiák a nyelvtanuláshoz kért és kapott segítséget jelzik, míg a memóriastratégiák körébe a lexikai feldolgozó stratégiák és a mentális kapcsolók (mental pegs) tartoznak. Az ismétlési stratégiák az ismételt olvasást, írást és a szóbeli ismétlést jelentik. Az ide tartozó stratégiák főként mechanikus ismétlést, „magolást” jelentenek, azaz használatuk nem jelent magasabb szintű kognitív kihívást. A társas stratégiák körébe a családtagok, rokonok, barátok, illetve ismerősök által szótanuláshoz nyújtott segítség tartozik. A memória stratégiák csoportjába a magasabb kognitív kihívást jelentő stratégiák tartoznak, mint a jelentés kikövetkeztetése a szöveggörnyezetből, illetve képek alapján, valamint a jelentés meghatározását és elmélyítését segítő szótárzás. Ide tartoznak még a mentális kapcsolók, mint a jelentés elképzelése, valamihez kapcsolása, és a rajzok, képek használata mentális kapcsolóként.

Kognitív stratégiák – Ismétlés

- 09. A szavakat úgy jegyzem meg, hogy sokszor átolvasom őket.
- 13. A szavakat úgy jegyzem meg, hogy sokszor leírom őket.
- 34. A szavakat úgy jegyzem meg, hogy sokszor elmondom őket magamnak.

Társas stratégiák – Segítség kérése

- 12. Az új szavak tanulásában segít valaki (pl. családtag, rokon, barát, stb.).

Memória stratégiák – Lexikai feldolgozó stratégia

- 17. Az új szavak jelentését ki tudom találni a szöveggörnyezetből.
- 52. Az új szavak jelentését ki tudom találni, ha látok hozzá képet.
- 53. Ha egy új szó jelentését nem tudom kitalálni, kiszótározom.

Memória stratégiák – Mentális kapcsolók

- 36. Ha elképzelem a szó jelentését, akkor könnyebb megjegyezni.
 - 41. Egy új szót úgy jegyzek meg, hogy kötöm valamihez a jelentését.
 - 48. Könnyen el tudom képzelni a szavak jelentését képek vagy rajzok alapján.
-

1. táblázat: Kisiskolások szótanulási stratégiái (Hardi, 2014b)

A 2. táblázat a szótanulási stratégiák átlagát, a minimum és maximum értékeket és a szóródást mutatja. A stratégiák átlaga a 3-as skálapont értéket közelíti meg, így elmondható, hogy a vizsgálatban résztvevő kisiskolások többnyire egyetértettek a stratégiák használatával. A szóródás viszont igen magas, amiből arra lehet következtetni, hogy a vélemények nagyon megoszlanak az egyes stratégiák használatát illetően. A maximum értékek is csak a 3-as érték közelében vannak, azaz nem minden tanuló használja a kutatásban felsorolt szótanulási stratégiákat.

	Átlag	Minimum	Maximum	Szóródás	Itemszám
Itemátlagok	2,89	2,41	3,17	4,42	10
Itemen belüli korrelációs átlagok	0,15	-0,03	0,52	–	10

2. táblázat: A szótanulási stratégiák átlagainak összegzése

A 3. táblázat az egyes stratégiák átlagát és szóródását szemlélteti. A legmagasabb az átlag és viszonylag alacsony a szóródás az 53-as „Ha egy új szó jelentését nem tudom kitalálni, kiszótározom.” és a 34-es „A szavakat úgy jegyzem meg, hogy sokszor elmondom őket magamnak.” stratégiák esetében, azaz a megkérdezett kisiskolások egyetértenek abban, hogy szótáraznak, ha nem tudják kitalálni a jelentést, és többszöri ismétléssel, azaz „magolással” tanulják a szavakat. A legalacsonyabb átlagot a 13-as „A szavakat úgy jegyzem meg, hogy sokszor leírom őket.” stratégia kapta, viszonylag magas szóródással. Ebből arra lehet következtetni, hogy amíg a „magolás” igen népszerű szótanulási stratégia, addig a szavak ismételt leírása nem kedvelt a fiatal nyelvtanulók körében.

	09	12	13	17	34	36	41	48	52	53
Átlag	3,02	2,63	2,41	2,85	3,09	2,82	2,93	3,01	3,02	3,17
Szóródás	0,86	1,08	0,99	0,79	0,82	0,94	0,88	0,84	0,87	0,84

3. táblázat: Az egyes szótanulási stratégiák átlagainak alakulása

A stratégiák közötti jelentős eltéréseknek több oka is lehet, amelyek közül három fő területet vizsgálok meg az alábbiakban. Az egyik a korosztályok közötti különbség, a másik a tanulók osztályzata alapján jelentkező eltérés, a harmadik pedig a tantárgykedveltséggel kapcsolatos stratégiahasználatbeli különbség. Mielőtt az egyes stratégiák elemzésére rátérek, a faktor analízis és korrelációs mátrix eredményeit mutatom be.

A 4. táblázat a faktor analízis eredményét foglalja magában. A KMO index 0,70, ami arra utal, hogy a komponensek jól sorolhatók faktorokba. Az első faktorba a 17-es, 36-os, 41-es, 48-as, 52-es és 53-as stratégiák tartoznak, azaz a memóriastratégiák, amelyek igen magas értékekkel képviselik ezt a faktort. A második faktorba a kognitív, azaz az ismétlőstratégiák tartoznak. Ebben a csoportban van jelen igen magas értékkel a társas stratégia is, amely arra utal, hogy a segítségnyújtás a kognitív stratégiák körébe tartozik.

Rotált Komponens Mátrix^a			
	Komponens		
	1	2	3
09	0,02	0,64	0,29
12	0,07	0,72	-0,35
13	0,09	0,57	-0,00
17	0,24	0,08	-0,64
34	0,19	0,56	0,28
36	0,62	0,22	0,13
41	0,47	0,23	0,04
48	0,78	-0,01	-0,10
52	0,82	0,01	-0,04
53	0,27	0,20	0,61

Extraction Method: Principal Component Analysis.
Rotation Method: Equamax with Kaiser Normalization.
a. Rotation converged in 4 iterations.

4. táblázat: Faktor analízis

A 5. táblázat a szótanulási stratégiák korrelációs mátrixát szemlélteti. A Chronbach Alpha értéke 0,65, ami azt jelzi, hogy az itemek jól korrelálnak egymással, a lista megbízható. A legmagasabb a korreláció a 48-as és az 52-es stratégiák között, ami arra utal, hogy azok a tanulók, akik képek és rajzok alapján el tudják képzelni a szavak jelentését, képi megjelenítés alapján képesek a jelentés kikövetkeztetésére is. Nagyon magas a korreláció a 36-os és 52-es stratégiák esetében is, vagyis azok a tanulók, akik a szó jelentését könnyebben kitalálják kép segítségével, könnyebben meg is jegyzik a szavakat, ha el tudják képzelni. Ezek a szignifikáns korrelációk a szótanuláshoz használandó képi megjelenítés fontosságára hívják fel a figyelmet, amelyek jelentőségére már korábbi vizsgálatok is rámutattak (Hardi, 2010). Szintén jelentős mértékű a korreláció a 09-es és a 34-es kognitív stratégiák között, vagyis akik ismétlési stratégiákat alkalmaznak többszöri olvasással és elmondással tanulják a szavak jelentését.

	09	12	13	17	34	36	41	48	52
2	0,25**								
13	0,12*	0,27**							
17	-0,02	0,05	0,03						
34	0,36**	0,17**	0,15**	0,00					
36	0,13*	0,15**	0,20**	0,05	0,23**				
41	0,11*	0,17**	0,08	0,05	0,21**	0,24**			
48	0,06	0,14**	0,07	0,11*	0,09	0,33**	0,21**		
52	0,08	0,11*	0,09	0,17**	0,15**	0,35**	0,26**	0,52**	
53	0,21**	0,02	0,23**	-0,03	0,15**	0,17**	0,12	0,09	0,17**

(* p < 0,05, ** p < 0,01)

5. táblázat: Korrelációs mátrix

Az alábbiakban a kisiskolások szótanulási stratégiahasználatát három változó alapján mutatom be. Elsőként a különböző osztályokba járó tanulók szótanulási stratégiahasználatára vonatkozó különbséget, ezt követően a tanulók adatfelvételt megelőző angol nyelvi osztályzatát tükröző stratégiahasználatát, míg végezetül a tantárgykedveltség és a stratégiahasználat kapcsolatát szemléltetem.

4.1. Szótanulási stratégiahasználat különbségei az osztályok között

Az 6., 7. és 8. táblázat a stratégiahasználat átlagainak eltérését mutatja be a 3.-8. osztályokba járó tanulók válaszai alapján. A 6. táblázat a társas stratégia használatára vonatkozó adatokat tartalmazza. A tanulók a társas stratégia használatának vonatkozásában, az átlagok közötti különbség alapján 3 csoportba tartoznak.

Az adatok alapján a 3. és 4. osztályosok kapják a legtöbb segítséget az angol nyelv tanulásához, míg az 5. és 6. osztályosoknak már kevesebbet segítenek, és az alacsony átlagok alapján elmondható, hogy a 7. és 8. osztályosok már szinte egyáltalán nem kapnak segítséget. Ennek a jelenségnek több oka is lehet. A nyelvtanulás kezdeti szakaszában valószínűleg több szülő gondolja úgy, hogy gyermekét segítenie kell, amely többnyire a szavak kikérdezését jelenti (Hardi, 2014a). A későbbiekben a nyelvtanulókról feltételezik, hogy önállóan is boldogulnak, ami valószínűleg nem így van, mivel a nyelvhasználat társas tevékenységet feltételez. Továbbá, a magyarországi idegen nyelvet beszélők arányából (Nikolov, 2011) arra

következtethetünk, hogy a szülők nagy része nem tud lépést tartani gyermeke idekennyelv tudásával, amelynek következményeként a segítségnyújtás is elmarad.

12

Az új szavak tanulásában segít valaki (pl. családtag, rokon, barát, stb.).

Osztály	N	1	2	3
8	69	2,09		
7	58	2,26		
6	71	2,52	2,52	
5	60		2,97	2,97
4	28			3,18
3	45			3,36

Subset for alpha = 0.05
Tukey B: Uses Harmonic Mean Sample Size = 49,82.

6. táblázat: A társas stratégia osztályok közötti átlagainak különbsége

Az ismétlési stratégiákat az írásbeli ismétlés kivételével hasonlóan használják a nyelvtanulók. Az írásbeli ismétlés csak a 3. osztályosokra jellemző, akik az adatfelvételkor körülbelül fél éve tanulták az angolt, első idegen nyelvként. Valószínűleg ennek a stratégiának a használatában a tanítási technika letűkröződéséről van szó, azaz a nyelvtanárok a másolási feladatokat fontosnak tartják a szótanulás kezdeti szakaszában. Az írásbeli ismétlés a felsőbb évfolyamokon csökkenő tendenciát mutat. Átolvasással leginkább a 4. osztályosok ismételnék (M=3,29), legkevésbé pedig a nyolcadikosok (M=2,65). Az elmondással ismétlők átlaga ugyan kicsit magasabb, de ugyanaz a tendencia figyelhető meg ennek a stratégiának a használatában is (8. osztály M=2,90, 4. osztály M=3,39). Az átolvasással (09) és elmondással (34) ismétlő stratégiák között igen magas a kapcsolat (0,36, $p < 0,01$), ami arra utal, hogy aki használja az egyik stratégiát, az használja a másikat is (5. táblázat).

13

A szavakat úgy jegyzem meg, hogy sokszor leírom őket.

Osztály	N	1	2
7	58	2,24	
6	71	2,25	
8	69	2,33	
4	28	2,43	
5	60	2,43	
3	45		2,98

Subset for alpha = 0.05
Tukey B: Uses Harmonic Mean Sample Size = 49,82.

7. táblázat: Az írásbeli ismétlési stratégia osztályok közötti átlagainak különbsége

A lexikai feldolgozó stratégia használatában csak az 52-es stratégia esetében „Az új szavak jelentését ki tudom találni, ha látok hozzá képet.” van eltérés az osztályok között. A 8. osztályosok kevésbé (M=2,77), a 3. osztályosok pedig kicsit nagyobb mértékben (M=3,27)

használják a jelentés kikövetkeztetését képek alapján. Ennek a jelenségnek a háttérben valószínűleg a kezdő kisiskolásoknak szóló könyvek illusztrációi és a szókincs minőségének változása áll. A 17-es és az 53-as stratégia használata nem mutat eltérést az osztályok között.

Mentális kapcsok esetében a 36-os „*Ha elképzelem a szó jelentését, akkor könnyebb megjegyezni.*” stratégia esetében mutatkozik különbség a 3. és a 7.-8. osztályosok között (7. táblázat). Érdekes, hogy itt is a 3. osztályosok esetében magasabb a stratégiahasználat, amelynek háttérben az előbb említett tényezők mellett a kezdő nyelvtanulók esetében alkalmazott tanítási technika is állhat.

36

Ha elképzelem a szó jelentését, akkor könnyebb megjegyezni.

Osztály	N	1	2
8	69	2,64	
7	58	2,64	
6	71	2,75	2,75
5	60	2,92	2,92
4	28	3,04	3,04
3	45		3,18

Subset for alpha = 0.05
Tukey B: Uses Harmonic Mean Sample Size = 49,82.

7. táblázat: A képzelet mint mentális kapcsoló osztályok közötti átlagainak különbsége

A 41-es stratégia „*Egy új szót úgy jegyzek meg, hogy kötöm valamihez a jelentését.*” használatában nincs jelentős eltérés, de 8. osztályban a legalacsonyabb ($M=2,84$), az 5. osztályban a legmagasabb átlag ($M=3,03$). A 48-as „*Könnyen el tudom képzelni a szavak jelentését képek vagy rajzok alapján.*” stratégia használata alapján a 3. osztály különbözik a többitől (itt a legmagasabb az átlag, $M=3,60$), de hasonlóság mutatkozik a 4. osztályosokhoz. A legalacsonyabb az átlag a 7. osztályban ($M=2,81$).

4.2. Szótanulási stratégiahasználat különbségei és az osztályzatok összefüggése

Az **osztályzat** tekintetében csak a 17-es stratégia használata mutat jelentős eltérést, amelyet a 8. táblázat szemléltet.

17

Az új szavak jelentését ki tudom találni a szöveggörnyezetből.

Jegy	N	1	2
2	16	2,50	
3	36	2,75	2,75
4	140	2,76	2,76
5	111		3,11

Subset for alpha = 0.05
Tukey B:Uses Harmonic Mean Sample Size = 49,82.

8. táblázat: A lexikai feldolgozó stratégia osztályzatok közötti átlagainak különbsége

A 17-es stratégia „Az új szavak jelentését ki tudom találni a szöveggörnyezetből.” átlagos eltérése az 5-ös tanulóknál a legmagasabb (M=3,11), a 2-es osztályzat esetében pedig a legalacsonyabb. Valószínűleg az osztályzatok tükrözik a szókincs mértékét, amely lehetővé teszi a szöveggörnyezet használatát a jelentés kikövetkeztetésére, vagyis az alacsonyabb szókincssel rendelkező, gyengébb nyelvatanulók kevésbé tudják ezt a stratégiát alkalmazni. Bár jelentős eltérés nincs a másik két lexikai feldolgozó stratégia használata között, ezek átlaga a 2-es osztályzatot kapott résztvevők esetében a legalacsonyabb, míg az 5-ös osztályzat esetében a legmagasabb, vagyis akinek a teljesítménye gyengébb az kevésbé következteti ki a jelentést kép segítségével és kevesebbet szótáraz a jelentés rögzítése céljából.

A társas stratégia esetében a 2-es osztályzatúaknál a legalacsonyabb (M=2,25), a 3-as osztályzatúaknál pedig a legmagasabb az átlag (M=2,69), de mindkét érték alacsonynak mondható és nincs jelentős különbség közöttük. Az alacsony átlagokból arra következtethetünk, hogy a leggyengébb tanulók kapják a legkevesebb segítséget a szótanuláshoz, holott nekik lenne rá a legnagyobb szükségük. Általánosságban elmondható, hogy a nyelvatanulók kevés társas stratégiát alkalmaznak a szótanulásban.

A mentális kapcsolók esetében két stratégia használata szinte teljesen megegyezik az osztályzat függvényében. A 36-os „Ha elképzelem a szó jelentését, akkor könnyebb megjegyezni.” és a 41-es stratégiákat „Egy új szót úgy jegyzek meg, hogy kötöm valamihez a jelentését.” a legjobb tanulók használják a leginkább, a leggyengébben teljesítők pedig a legkevésbé.

4.3. Szótanulási stratégiahasználat és a tantárgykedveltség

A tantárgykedveltséghez köthető társas stratégia átlagok (9. táblázat) növekvő tendenciát mutatnak, vagyis azok kapják a legkevesebb segítséget, akik a legkevésbé kedvelik a nyelvet, és azok a legtöbbet, akik leginkább kedvelik. Továbbá, azok a tanulók, akik a legkevésbé kedvelik az angol nyelvet külön csoportba tartoznak, vagyis ők jelentősen kevesebb segítséget kapnak a szótanuláshoz mint társaik.

12

Az új szavak tanulásában segít valaki (pl. családtag, rokon, barát, stb.).

Szeret	N	1	2
1	7	1,57	
2	15	2,27	2,27
4	131		2,51
3	82		2,68
5	96		2,90

Subset for alpha = 0.05
Tukey B:Uses Harmonic Mean Sample Size = 20,85

9. táblázat: A társas stratégia tantárgykedveltségi átlagainak különbsége

A tantárgykedveltség vonatkozásában az ismétlő stratégiák közül a 9 és a 13 (szóbeli és írásbeli ismétlés) egyformán működik. A 34-es (elmondással ismétlő stratégia) használata eltér, vagyis akik a legkevésbé szeretik a nyelvet, a legalacsonyabb átlagokkal külön csoportba tartoznak, azaz ők tanulnak legkevésbé szavakat úgy, hogy elmondják azokat maguknak, vagyis ők „magolnak” a legkevésbé.

A lexikai feldolgozó stratégiák közül az 52-es és az 53-as hasonlóan működik, míg a 17-es stratégia használata eltérést mutat (10. táblázat). Itt érdekes módon azok a tanulók tartoznak különböző csoportokba, akik leginkább kedvelik a nyelvet, és akik kedvelik is meg nem is. Akik a leginkább kedvelik az angolt, többnyire alkalmazzák a szavak kikövetkeztetését a szövegkörnyezetből, míg társaik kevésbé használják ezt a stratégiát.

A mentális kapcsolók esetében a 48-as „*Könnyen el tudom képzelni a szavak jelentését képek vagy rajzok alapján.*” stratégiát nem használják azok, akik egyáltalán nem szeretik az angolt (M=2,00), ami igaz a 36-os „*Ha elképzelem a szó jelentését, akkor könnyebb megjegyezni.*” stratégia esetében is (M=1,71). A 41-es „*Egy új szót úgy jegyzek meg, hogy kötöm valamihez a jelentését.*” stratégia használata nem mutat jelentős eltérést a tantárgykedveltség szempontjából, viszont a tendencia hasonló az eddigiekhez; akik a legkevésbé szeretik a nyelvet a legkevésbé használják a mentális kapcsolókat, míg azok akik a legjobban szeretik a leginkább használják ezeket a stratégiákat a szótanuláshoz.

17

Az új szavak jelentését ki tudom találni a szövegkörnyezetből.

Szeret	N	1	2
3	82	2,48	
1	7	2,71	2,71
2	15	2,73	2,73
4	131	2,85	2,85
5	96		3,21

Subset for alpha = 0.05
Tukey B:Uses Harmonic Mean Sample Size = 20,85.

10. táblázat: A lexikai feldolgozó stratégia tantárgykedveltségi átlagainak különbsége

5. Következtetések

A kisiskolások szótanulási stratégiahasználatának elemzése több fontos problémára is rámutatott. A társas stratégia használata nem jellemző a kisiskolások szótanulására, azaz nem, vagy csak nagyon kevés segítséget kapnak a szótanuláshoz. A segítségadás, amely a legfiatalabb nyelvtanulók esetében sem mondható jellemzőnek, tovább csökken az életkorral. Ez mindenképpen olyan tendencia, amelyet meg kellene változtatni az angol mint idegen nyelv tanulása terén. Mind az iskolai, mind pedig a hazai környezetnek támogató jellegűnek kellene lenni, mivel a nyelvhasználat társas tevékenységet feltételez. A probléma nem csak az életkorhoz kötődően jelenik meg, hanem az osztályzat és tantárgykedveltség kapcsán is. Akik a legrosszabb osztályzatokat kapják angolból, és akik talán e miatt is a legkevésbé kedvelik a nyelvet, kevesebb segítséget kapnak a nyelvtanuláshoz, mint sikeresebb társaik. Őket nem elhanyagolni kellene, hanem éppen ellenkezőleg, extra segítségben részesíteni, amely legfőbb feladata a segítő kommunikáció-központú motiválás lenne.

A memória stratégiák mindkét csoportját, azaz a lexikai feldolgozó stratégiákat és a mentális kapcsolókat is azok a tanulók használják leginkább, akik jobban szeretik a nyelvet és az osztályzatuk is jobb. Fontos, hogy a gyengébbeket is ösztönözzük a memória stratégiák a használatára, mivel ezek magasabb szómegegyezési arányt eredményeznek (Fraser, 1999), mint az előszeretettel alkalmazott, és szódolgozatok által is ösztönzött kognitív, „magolási” stratégiák (Budai, 2013). Az eredmények rávilágítottak a vizuális megjelenítés szerepére is a szótanulásban. Fontos, hogy a nyelvtanulók rendelkezésére álljanak olyan tananyagok, amelyekből a szótanulás képi megjelenítéssel is támogatva van. Abból az eredményből, miszerint a legfiatalabb nyelvtanulók használnak leginkább képeket a szótanuláshoz, arra következtethetünk, hogy az ő számukra biztosítja a tananyag (a könyvek és kiegészítő anyagok) a képek használatát. Az idősebb korosztálynál sem szabadna a képi megjelenítést mellőzni, még akkor sem, ha joggal mondható, hogy az absztrakt szókinés ábrázolása képekben nehezebb, mint az alapszókincshez tartozó elemeké.

Bár a szótanulási stratégiák használatában sokszor jelentős eltérés mutatkozik az egyes osztályok között, valamint a jegy és a tantárgykedveltség tekintetében, összességül elmondható, hogy a vizsgálatban részt vevő tanulók önbevallásuk szerint igen kevés szótanulási stratégiát használnak. Az alacsony stratégiahasználat a motiváltság, a társas tanulás és a vizualitás fontosságát hangsúlyozza, amelyeket a nyelvtanításban erősíteni kell. Az eredmények arra hívják fel a figyelmet, hogy akad még tennivaló a szótanulási stratégiahasználat ösztönzése téren, ugyanakkor megerősítik annak a legújabb kutatási irányzatnak a jogosultságát (Zeidler, 2000; Dörnyei, 2005; Tseng et al, 2006), amely a tanulási stratégiákat egy tágabb kontextusban vizsgálja. Az önszabályozó viselkedés, amely ezt a keretet biztosítja, a közvetlen szótanulási stratégiák mellett lehetőséget ad a motiváció, önmotiváció, önszabályozó kapacitás, és a metakogníció együttes vizsgálatára is.

Irodalomjegyzék

- Budai, L.: Merjünk támaszkodni anyanyelvünkre. *Modern Nyelvoktatás*. 19/4. 47–57. (2013).
- Cohen, A. D.: Coming to terms with language learner strategies: surveying the experts. In: A. D. Cohen & E. Macaro (Ed.), *Language learner strategies: Thirty years of research and practice* (pp. 29–45). Oxford: Oxford University Press. (2007).
- Doró, K. & Habók, A.: Language learning strategies in elementary school: The effect of age and gender in an EFL context. *Journal of Linguistics and Language Teaching*. 4(2), 25–37. (2013).
- Dörnyei, Z.: *The psychology of the language learner: individual differences in second*

- language acquisition*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum. (2005).
- Fraser, C. A.: Lexical processing strategy use and vocabulary learning through reading. *Studies in Second Language Acquisition*. (Special Issue) 21/2. 225–241. (1999).
- Gu, P. Y., & Johnson, R. K.: Vocabulary learning strategies and language learning outcomes. *Language Learning*, 46, 643–679. (1996).
- Hardi, J.: Olvasásfolyamatbeli LPS vizsgálata. *Modern Nyelvoktatás*. 16/1. 50–59. (2010).
- Hardi, J.: Interviews with young learners about their vocabulary learning strategies. In: Veronika, Ruttkay and Bálint, Gárdos (Eds.). Proceedings of the 11th Conference of the Hungarian Society for the Studying of English. Budapest: L'Harmattan Publishing House 763–786. (2014a). <http://www.eltereader.hu/kiadvanyok/husse-11-proceedings-of-the-11th-conference-of-the-hungarian-society-for-the-study-of-english/>
- Hardi, J. : Assessing Young Learners' Strategic L2 Vocabulary Learning in the Framework of Self-Regulation. Unpublished PhD dissertation. (2014b).
- Kovács, J.: *A gyermek és az idegen nyelv*. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó. (2009).
- Lin, L.: Taiwanese children's EFL vocabulary learning strategies. Master's thesis. Taiwan: Chin-Hwa University. (2001).
- Nation, P.: *Learning vocabulary in another language*. Cambridge: Cambridge University Press. (2001).
- Nikolov, M.: Az idegen nyelvek tanulása és a nyelvtudás. *Magyar Tudomány*, 172/9, 1048–1057. (2011).
- O'Malley, J. M., & Chamot, A. U.: *Learning strategies in second language acquisition*. Cambridge: Cambridge University Press. (1990).
- Oxford, R. L.: *Language learning strategies. What every teacher should know*. Boston, MA: Heinle. (1990).
- Oxford, R. L.: Language learning strategy profiles of elementary school students in Taiwan. *IRAL*, 41, 339–379. (2003).
- Pavičić, T. V.: *Vocabulary learning strategies and foreign language acquisition*. Clevedon: Multilingual Matters. (2008).
- Rose, H.: Reconceptualising strategic learning in the face of self-regulation: Throwing language learning strategies out with the bathwater. *Applied Linguistics*, 33 (1), 92–98. (2012).
- Schmitt, N.: Vocabulary learning strategies. In N. Schmitt & M. McCarthy (Eds.), *Vocabulary: Description, Acquisition and Pedagogy* (pp. 198–227). Cambridge: Cambridge University Press. (1997).
- Tseng, W., Dörnyei, Z., & Schmitt, N.: A new approach to assessing strategic learning: The case of self-regulation in vocabulary acquisition. *Applied Linguistics*, 27 (1), 78–102. (2006).
- Zeidler, M., Boekaerts, M., & Pintrich, P. R.: Self regulation: Directions and challenges for future research. In M. Boekaerts, P. R. Pintrich & M. Zeidler (Eds.), *Handbook of self-regulation*. San Diego: Academic Press. (2000).

Szerző

Dr. Hardi Judit PhD, főiskolai adjunktus, Idegennyelvi és Továbbképzési Intézet, Tanítóképző Főiskolai Kar, Kecskeméti Főiskola, 6000 Kecskemét, Kaszap u. 6-14., Magyarország.
E-mail: hardi.judit@tfk.kefo.hu.